

سوره فرقان آيت ۶۳ کان ۷۷ جو خلاصو

هڪڙو عربن جو جاهليت وارو سماج هو، جيڪو هر قسم جي پري عقيدن ۽ بد عملي ۾ مبتلا هو ۽ پيو اهو سماج هو جيڪو اسلام جي پيغمبر ﷺ پنهنجي پاڪيزه تعليم ۽ تربيت جي ذريعي قائم ڪيو هو، جيڪو هر طرح جي خوبيون سان مالا مال هو. هنن آيتن ۾ نبي پاڪ ﷺ جي قائم ڪيل سماج جون ڪجهه اهم خوبيون بيان ڪيون ويون آهن، جيئن هڪ ته ٻنهي سماجن جي پيٽ آسان ٿي سگهي ۽ پيو ته نبي پاڪ ﷺ جي قائم ڪيل سماج (جيڪو الله وٽ محبوب ۽ مقبول سماج هو تنهن) جي پيروي ڪرڻ آسان ٿي سگهي. هنن آيتن ۾ الله تعاليٰ جي مقبول ٻانهن جون خوبيون ڪجهه هن طرح بيان ڪيون ويون آهن:

۱. الله تعاليٰ جا مقبول ٻانهن اهي آهن جيڪي زمين تي نرم رفتار سان هلندا آهن.
۲. جڏهن انهن سان جاهل ڳالهائيندا آهن ته اهي انهن کي سلام چئي هليا ويندا آهن.
۳. جيڪي پنهنجي پالڻهار جي سامهون سجدي ۽ قيام ۾ راتيون گذاريندا آهن.
۴. جيڪي دعائون گهرندا آهن ته اي اسان جا رب! اسان کي جهنم جي عذاب کان بچاء
۵. جيڪي خرچ ڪندا آهن ته نه فضول خرچي ڪندا آهن ۽ نه ڪنجوسي کان ڪم وٺندا آهن، انهن جو خرچ ٻنهي حدن جي وچ ۾ درميانو هوندو آهي جيڪي الله کان سواءِ ڪنهن ٻئي معبود کي نه سڏيندا آهن.
۶. الله سائين جي طرفان قابل احترام قرار ڏنل ڪنهن به جان کي ناحق قتل نه ڪندا آهن.
۷. زنا نه ڪندا آهن.
۸. جيڪي ڪوڙ جا شاهد نه ٿيندا آهن.
۹. جڏهن انهن جو گذر ڪنهن فضول شيءِ کان ٿيندو آهي ته اهي شريف ماڻهن وانگر اتان گذري ويندا آهن
۱۰. جڏهن انهن کي پنهنجي پالڻهار جي آيتن ذريعي نصيحت ڪئي ويندي آهي ته اهي انڌا ۽ ٻوڙا ٿي ڪري انهن تي نه ڪرندا آهن (بلڪ سوچي سمجهي انهن کي قبول ڪندا آهن ۽ انهن تي عمل ڪندا آهن)
۱۱. جيڪي دعائون گهرندا رهندا آهن ته اي اسان جا پالڻهار! اسان کي اسان جي زالن ۽ اسان جي اولاد مان اکين جو نار عطا ڪر. ۽ اسان کي پرهيڙگارن

جو آڳوڻ بڻاء.

۱۳. انهن کي سندن ثابت قدمي جي بدلي ۾ بلند جاء ڏني ويندي. ۽ سلام ۽ ڪيڪار سان سندن آجيان ڪئي ويندي.

ترجمو ۽ تشریح:

وَعِبَادِ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا (۶۳)

»رحمن جا اصل ٻانها ته اهي آهن جيڪي زمين تي نرم رفتار سان هلندا آهن، ۽ جڏهن انهن سان جاهل ڳالهائيندا آهن ته اهي انهن کي سلام چوندا آهن (۽ هليا ويندا آهن)«

تشریح: هن آيت ۾ خدا جي ٻانهن جي اها صفت ٻڌائي وئي آهي ته هو پنهنجي چال چلت مان ئي خدا وارا لڳندا آهن، دراصل انسان جي چال چلت ان جي سيرت ۽ ڪردار جي اولين ترجمان هوندي آي، هڪ ظالم جابر، مڪار، بدمعاش ۽ غنڊي جي چال چلت جو انداز پنهنجو هوندو آهي ته خدا وارن جي چال چلت جو انداز پنهنجو هوندو آهي، خدا وارا شرافت، وقار ۽ تواضع سان هلندا آهن، انهن جي چال ۾ ڪنهن قسم جو فخر، تڪبر ۽ غرور نه هوندو آهي ۽ نه اهڙي طرح سست، ڪاهل ۽ بيمارن واري چال هلندا آهن. بلڪ هو هڪ درمياني چال هلندا آهن. ۽ الله وارن سان جيڪڏهن ڪجهه ماڻهو جاهلاڻو رويو رکندا آهن ته هو به انهن سان جاهلاڻو رويو نه رکندا آهن، بلڪ سلامتي واري راه اختيار ڪري اتان گذري ويندا آهن.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا (۶۴)

»جيڪي پنهنجي پالڻهار جي سامهون سجدي ۽ قيام ۾ راتيون گذاريندا آهن«

تشریح: هن آيت جو مطلب اهو آهي ته خدا وارا ٿيڻ، سينيمان، شراب خانن ۽ حسن جي بازارن ۾ راتيون نه گذاريندا آهن پر اهي پنهنجي مهربان رب جي درٻار ۾ يا قيام ۾ يا سجدي ۾ راتيون گذاريندا آهن.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ، ان عَذَابَهَا

كَانَ غَرَامًا (۶۵) انھا سائت مستقرا و مقاما (۶۶)

»۽ جيڪي دعائون گهرندا آهن ته اي اسان جا رب! اسان کي جهنم جي عذاب کان بچاء، بيشڪ ان جو عذاب پوري تباهي آهي، اها پروڻڪاڻو ۽ بري جاء آهي.«

تشریح: مطلب ته خدا وارا، جيڪي پنهنجيون راتيون سجدي ۽ قيام ۾ گذاريندا آهن ان تي فخر ۽ غرور نه ڪندا آهن يا اهو نه سمجهندا آهن ته بس هاڻي اسان جنت جا مالڪ ٿي وياسين، پر هو خدا کان ٻڌندا رهندا آهن ته متان ڪٿي اسان جي عبادت

قبول ٿي نه پوي، ان ڪري اهي رب کان چوٽڪاري جي دعا گهرندا رهندا آهن ته رب اسان کي دوزخ جي عذاب کان بچاءَ، ان جو عذاب وڏي تباهي ۽ بربادي آهي. ۽ دوزخ ڏاڍو برو ٺڪاو ۽ ڏاڍي بري رهڻ جي جاءِ آهي.

والذين اذا انفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا وكان بين ذلك قواما (٦٧)

»جيڪي خرچ ڪندا آهن ته نه فضول خرچي ڪندا آهن ۽ نه ڪنجوسي کان ڪم وٺندا آهن، انهن جو خرچ ٻنهي حدن جي وچ ۾ وڃي ٿو هوندو آهي»

تشریح: مطلب ته الله وارا پنهنجي خرچ ۾ وڃرائي اختيار ڪندا آهن. يعني نه ته اهي ناجائز ڪمن ۾ خرچ ڪندا آهن ۽ نه پنهنجي اهل ۽ عيال تي بي جا خرچ ڪندا آهن ۽ نه ڪنجوسي کان ڪم وٺندا آهن. اسلام ته خيرات في سبيل الله ۾ به وڃرائي جو حڪم ڏنو آهي، ان ڪري جو ڪٿي ائين نه ٿئي جو ڪنجوسي جي ڪري ماڻهن جي ملامت سهڻي پوي ۽ سڀ ڪجهه لٽائي ڇڏڻ جي ڪري ٻين جي سامهون هٿ ڦهلائڻ پون. (سوره بني اسرائيل ٢٩)

والذين لا يدعون مع الله الها اخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون ومن يفعل ذلك يلق اثمًا (٦٨)

»جيڪي الله کان سواءِ ڪنهن ٻئي معبود کي نه سڏيندا آهن. ۽ الله سائين جي طرفان قابل احترام قرار ڏنل ڪنهن به جان کي ناحق قتل نه ڪندا آهن. ۽ نه زنا ڪندا آهن، ۽ جيڪو اهو عمل ڪندو پنهنجي گناه جي سزا ڏسندو»

يضعف له العذاب يوم القيامة ويخلد فيه مهانا (٦٩)

»۽ قيامت جي ڏينهن کيس ٻيئي سزا ڏني ويندي ۽ ان ۾ هميشه ذليل ٿي رهندو»

تشریح: مطلب ته خدا جي ٻانهن جي خوبي اها آهي ته اهي توحيد پرست هوندا آهن، ڪڏهن به پنهنجي دامن کي شرڪ جي پليتي سان ناهڪ نه ڪندا آهن، شرڪ هڪ ته سراسر الله جي ناشڪري آهي ٻيو ته ڪوڙ آهي، ان سان گڏوگڏ انساني عزت ۽ وقار جي به خلاف آهي، جو هڪ محترم انسان پاڻ جهڙن يا پاڻ کان به گهٽ مخلوق جي سامهون پنهنجو پاڻ کي جهڪائي، ان ڪري الله باجهاري جا خاص ٻانهن پنهنجو پاڻ کي اهڙي بري عمل کان بچائيندا آهن. اهڙي طرح هو ناحق خونريزي کان به پاڻ کي بچائيندا آهن، ڇو ته الله جي نظر ۾ ڪنهن هڪ انسان کي ناحق قتل ڪرڻ، پوري انسانيت کي قتل ڪرڻ جي برابر آهي ۽ ڪنهن هڪ انسان جي جان بچائڻ، پوري

انسانيت جي جان بچائڻ جي برابر آهي. ان ڪري هو ناحق قتل جهڙي بري عمل کان به پنهنجو پاڻ کي بچائيندا آهن. ۽ زنا جهڙي سماجي ۽ اخلاقي برائي کان به پاڻ کي محفوظ رکندا آهن. ڇو ته زنا هڪ اهڙو ڪڍو عمل آهي، جنهن ڪري زال ۽ مڙس جي پاڻ ۾ محبت ختم ٿي ويندي آهي، انهن جا لاڳاپا خراب ٿي ويندا آهن، فطري طور تي ڪوبه مرد يا ڪا به عورت پنهنجي شريڪ حيات ۾ ناجائز پائڻچارو قبول نه ڪندو آهي، ان ڪري اهڙي عمل جي ڪري انهن جي خانداني زندگي ڊانوانڊول ٿي ويندي آهي، انهن جي اولاد تي اخلاقي طرح سان انتهائي ناڪاري اثر پوندو آهي، جنهن ڪري سڄو سماج متاثر ٿيندو آهي. ان سان گڏوگڏ خدائي حدود جي ڀڃڪڙي به آهي، ان ڪري الله باجهاري جا خاص ٻانهن پنهنجو پاڻ کي اهڙي بري عمل کان به بچائيندا آهن. پر جيڪو اهڙا عمل ڪندو قيامت ۾ ان جي سزا لهندو.

الا من تاب وعمل عملا صالحا اولئك يبدل الله سيئاتهم

حسنات و كان الله غفورا رحيمًا (٧٠)

«البتہ جيڪو انهن گناهن کان توبه ڪري چڪو هوندو ۽ ايمان آڻي چڱا ڪم ڪيا هوندائين ته اهڙن ماڻهن جي برائين کي الله نيڪين سان بدلائي ڇڏيندو، اهو تمام وڏو معاف ڪرڻ ۽ رحم ڪرڻ وارو آهي».

ومن تاب وعمل صالحا فانه يتوب الى الله متابا (٧١)

«۽ جيڪو ماڻهو توبه ڪري نيڪ عملن جي راه اختيار ڪري ٿو اهو الله جي طرف موٽي اچي ٿو جيئن ان ڏانهن موٽڻ جو حق آهي».

تشریح: نبي پاڪ ﷺ جيڪا تعليم آندي ان ۾ مايوسي نالي ڪا شَي نہ آهي، وڏي مان وڏي مجرم کي به معافي جي اميد ڏياري وئي آهي، دراصل ڏوهاري کي ڏوهن کان صرف معافي جي اميد ٿي روڪي سگهي ٿي، ورنه هو ابليس بنجي ويندو. اهڙي طرح معاشي، معاشرتي، ۽ نفسياتي مونجهارن ۾ ڦاٿل ماڻهو به حالتن جي تبديلي جي اميد تي ئي زندهه رهي سگهي ٿو ورنه هو زندگي کان بيزار ٿي ويندو. خدا جي دين جي خاصيت اها آهي ته ان پنهنجي پيروڪارن کي اميد ڏياري آهي ۽ مايوسي کان روڪيو آهي. جيئن قرآن مجيد ۾ ارشاد آهي «اي منهنجا گنهگار ٻانهو! الله جي رحمت کان مايوس نہ ٿيو بيشڪ الله سڀ گناه معاف ڪري ڇڏيندو، هو معاف ڪندڙ ۽ رحم ڪندڙ آهي» (الزمر آيه ٥٣)

والذين لا يشهدون الزور و اذا مروا باللغو مروا كراما (٧٢)

«۽ (رحمن جا ٻانهن اهي آهن) جيڪي ڪوڙ جا شاهد نہ ٿيندا

ايندو آهي جيستائين ان جي خاندان جي ڪنهن هڪ به فرد کي ڪا تڪليف هوندي آهي، بلڪه ان جي تڪليف ياد ايندي ٿي سندس سڀ راحتون زهر بنجي وينديون آهن. ☆ آءُ ڪيئن سڀج سمنان منهنجا ماروڻڙا پڌري پٽ سمن. ☆

قل ما يعجزا بكم ربي لولا دعائكم، فقد كذبتم فسوف

يكون لزاما (۷۷)

«اي پيغمبر ﷺ! تون انهن (ڪافرن) کي چئو ته منهنجورب توهان جي ڪابه پرواه نه ڪندو جيڪڏهن توهان ان جي عبادت نه ڪندو. پر جيئن ته توهان ان (جي آيتن) جو انڪار ڪري چڪا آهيو، ان ڪري اڳتي هلي توهان تي ان جو عذاب لازم ٿيندو.»

تشریح: مطلب ته توهان خدا جا بنڊا ٿي به خدا جي بندگي نه ڪيو، ان جي هدايتن تي عمل نه ڪيو، ۽ پنهنجي خطائن جي معافي ۽ حاجتن لاءِ ان کان دعائون نه گهرو ته پوءِ توهان ۾ ۽ پٿرن ۾ ڇا فرق؟ تنهن ڪري اهڙن ٻانهن جي خدا کي ڪا به پرواه نه آهي. خدا جا ڪم ڪونه رکبا پر توهان جون دعائون هن کي توهان ڏانهن متوجهه ڪنديون، پر جيڪڏهن توهان ان کان دعائون نه گهرندو ته گند ۽ ڪچري وانگر اڇلايا ويندو.

الله تعاليٰ هن ڌرتي تي اهڙو سماج ڇاهي ٿو جنهن ۾ سٺيون صفتون لڌيون وڃن، جن ماڻهن ۾ اهڙيون صفتون هجن ٿيون. الله انهن کي پنهنجا خاص ٻانهن چئي ٿو ۽ انهن لاءِ پنهنجن نوازشن جا دروازا کولي ٿو.